

Lublin, 9 grudnia 2020r.

Dr hab. Elżbieta Rydz, prof. KUL
Instytut Psychologii
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

**Ocena dorobku naukowego dr Agnieszki Szymańskiej
w związku z postępowaniem o nadanie stopnia doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie psychologia**

1. Informacje ogólne o Habilitantce

Pani dr Agnieszka Szymańska pracuje na stanowisku adiunkta w Zakładzie Psychologii Klinicznej i Osobowości w Instytucie Psychologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Stopień magistra psychologii uzyskała w 2007 roku na Wydziale Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego. W 2015 roku uzyskała stopień doktora nauk społecznych w dyscyplinie psychologia na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy na podstawie rozprawy: „*Doświadczenie przez rodzica trudności w sytuacji wychowawczej a popełnianie błędu hamowania aktywności dziecka: model zjawiska*”, pisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Elżbiety Aranowskiej, jako promotora pracy.

2. Ocena osiągnięcia naukowego Habilitantki odpowiadającego treści art. 219 ust. 1 pkt 2 Ustawy i ocena jego wkładu w rozwój dyscypliny naukowej

Jako swoje główne osiągnięcie naukowe, stanowiące podstawę ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, Habilitantka wskazała książkę swojego autorstwa (jednoautorską) pt. *The transfer of parental mistakes in the family of origin of mothers of pre-school children: A structural and artificial intelligence approach*, wydaną w 2019r. w Warszawie w Wydawnictwie Naukowym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

Charakterystyka i ocena głównego osiągnięcia naukowego

Wskazane przez Habilitantkę główne osiągnięcie naukowe dotyczy zjawiska transferu błędów wychowawczych w rodzinach pochodzenia matek dzieci w wieku przedszkolnym. Eksplorowane zagadnienie wyrasta z trzech głównych obszarów psychologii: psychologii wychowania, psychologii rodziny oraz psychologii rozwoju człowieka w biegu życia. Swoim

zakresem obejmuje ponadto, m.in.: psychologię celowych zachowań człowieka, psychologię wartości, psychologię osobowości, a także psychologię stresu (stres rodzicielski).

Z perspektywy psychologii rozwoju człowieka w biegu życia Autorka w prezentowanej pracy koncentruje się na wybranych czynnikach rozwoju jednostki i możliwych zakłóceniach ich oddziaływania. W ujęciu psychologii rozwoju nurtu *life-span* rozwój psychiczny jest procesem (1) całościowym, (2) wielowymiarowym, obejmującym różne funkcje psychiczne oraz klasy zachowań o odmiennych wzorcach rozwoju, (3) wielokierunkowym, obejmującym zarówno zmiany progresywne, jak też regresywne oraz okresy względnej stabilizacji, (4) procesem o intraindywidualnej plastyczności zależnej od podmiotowej podatności na zmiany, (5) współdeterminowanym przez grupę czynników środowiskowych: społeczno-kulturowych, historycznych, ekonomicznych czy przyrodniczych (por. Baltes, Reese, 1984). W kontekście tak rozumianych zmian rozwojowych czynnik wychowania, którym zajmuje się Autorka książki należy do intencjonalnych zewnętrznych czynników środowiskowych, czyli zamierzonych oddziaływań rodzicielskich w procesie wychowania (por. Szuman, 1959, Schmidt, 1970, Przetacznik-Gierowska, 1996). W psychologii czynnik ten jest analizowany w kontekście innych czynników rozwoju: czynników wewnętrznych (biologicznego wyposażenia jednostki i jej aktywności własnej) oraz pozostałych, niezamierzonych zewnętrznych oddziaływań środowiskowych, a także w kontekście procesów równoważenia psychicznego czyli asymilacyjno-akomodacyjnych procesów adaptacyjnych. Na zmiany psychiczne zachodzące w dzieciństwie w procesie wychowania można spojrzeć także z punktu widzenia zadań rozwojowych, stojących przed dzieckiem (Havighurst, 1981), a także z punktu widzenia procesów integracyjnych, zachodzących w kształtującej się tożsamości dziecka (por. Erikson, 1959).

W kontekście wymienionych czynników i procesów rozwojowych można usytuować badane przez Autorkę zagadnienie oddziaływań wychowawczych, a szczególnie błędów wychowawczych oraz zagadnienie percepcji międzypokoleniowej transmisji błędów przez matki wychowujące dzieci przedszkolne, z uwzględnieniem czynnika społeczno-historycznego dwóch generacji w rodzinie: rodziców osób badanych, a także samych badanych kobiet, wychowujących dzieci w okresie średniego dzieciństwa (wiek przedszkolny).

Jest to zjawisko poznawczo ważne, zapelniające istotną lukę w literaturze przedmiotu.

Podstawa teoretyczna prowadzonych badań

Za podstawę teoretyczną prowadzonych badań Habilitantka przyjęła koncepcję wychowania i błędów w wychowaniu polskiej autorki Antoniny Guryckiej, według której proces wychowawczy jest planowanym dobieraniem oddziaływań wychowawczych mających na celu ukształtowanie

osobowości wychowanka, zaś błąd wychowawczy (w częściowo probabilistycznej definicji), jest zachowaniem wychowawcy, które stanowi realną przyczynę lub ryzyko powstania szkodliwych dla rozwoju wychowanka skutków (Gurycka, 1979). Przyjęcie tej koncepcji za podstawę teoretyczną badań własnych stanowi niewątpliwy walor pracy Habilitantki.

Koncepcja teoretyczna Guryckiej ma charakter zwarty, wielowymiarowy, obejmuje z jednej strony szeroko rozumianą koncepcję wychowania, z drugiej zaś dotyczy zagadnień szczegółowych, takich, jak koncepcja stresu rodzicielskiego w procesie wychowania czy koncepcja błędów w wychowaniu. Jest to koncepcja teoretyczna warta rozpowszechnienia w międzynarodowym środowisku naukowym, czego dokonuje Habilitantka prowadząc wieloletnie badania w oparciu o założenia teoretyczne Guryckiej oraz publikując uzyskane wyniki w języku angielskim, także w czasopiśmie o międzynarodowym zasięgu.

Dla jasności dalszego wyводу chciałam odróżnić *teorię wychowania* autorstwa Guryckiej od jej koncepcji *błędów w wychowaniu*.

Habilitantka, skoncentrowana na zmiennej *błędów rodzicielskich* i jej operacjonalizacji w oparciu o koncepcję *błędów w wychowaniu* A.Guryckiej, nie podjęła próby zwięzłego przedstawienia ogólnych ram *teorii wychowania* według Guryckiej na tle innych, światowych, współczesnych koncepcji wychowania. Taka krytyczna prezentacja, ukazująca walory i braki istniejących w literaturze przedmiotu podejść teoretycznych, pozwoliłaby czytelnikowi zobaczyć szerszą perspektywę teoretyczną prowadzonych badań, a także ukazałaby podstawy wyboru tejże koncepcji spośród innych. Brak przeglądu światowej literatury w omawianym zakresie uważam za istotny mankament książki habilitacyjnej.

Natomiast szczegółowa koncepcja *błędów w wychowaniu* autorstwa Guryckiej została przez Habilitantkę zestawiona z koncepcją *błędów wychowawczych (parental mistakes)* autorstwa Susan O'Leary (1995). To zestawienie cechuje krytycyzm, pogłębiona analiza, której efektem jest uwypuklenie walorów polskiej koncepcji.

Mankamentem z obszaru założeń teoretycznych jest ponadto stosowanie przez Habilitantkę terminów z koncepcji A.Guryckiej bez próby krytycznego spojrzenia na ich definicje, np. używanie terminów i sformułowań takich, jak: *osobowość, cechy osobowości, projekt osobowości, czy cele wychowawcze jako projekt osobowości* – wymagałyby głębszej odautorskiej analizy w świetle współczesnej wiedzy z zakresu psychologii osobowości, a szczególnie w kontekście wiedzy o możliwościach i uwarunkowaniach kształtowania i rozwoju cech osobowości.

Bazująca na koncepcji Guryckiej operacjonalizacja zmiennej celów wychowawczych,

trudności wychowawczych i błędów wychowawczych jest przeprowadzona prawidłowo, natomiast większego namysłu wymaga koncepcja międzypokoleniowego transferu celów i błędów wychowawczych, ponieważ w niniejszych badaniach bazuje ona faktycznie na percepcji tychże celów i błędów przez osobę badaną (przez matkę, wychowującą dziecko w wieku przedszkolnym, która dokonuje retrospektywnej ewaluacji zachowań wychowawczych swoich rodziców). Habilitantka nie prowadzi badań międzygeneracyjnych wśród osób z dwóch pokoleń, czyli badań nad realnym transferem. Właściwym sformułowaniem byłoby więc: percepcja lub reprezentacja transferu błędów wychowawczych (pojęcie *reprezentacji błędów* pojawia się co prawda w dalszej części pracy, ale jest stosowane niekonsekwentnie).

Wśród założeń teoretycznych omawianej pracy znajdują się ponadto teorie psychologiczne: (1) cech osobowości - *Kołowy Model Osobowości* (por. Cattell, 1943; Costa, McCrae, 1992; Strus, Ciecuch, Rowiński, 2014), (2) stresu i reakcji na stres (Reykowski, 1966, 1975), (3) systemu wartości (Schwartz, 2012; Ciecuch, 2013), (4) zaspokojenia potrzeb (Maslow, 1964; Lester, 2013), (5) umiejscowienia kontroli (por. Rotter; Kierowski, Lew-Starowicz, Mellibruda, 2002; Drwal, 1995), (6) cech temperamentalnych dziecka (por. Thomas, Chess, 1977; Strelau, 1995). Wymienione teorie stanowią podstawy do badania i analizy wyróżnionych przez Habilitantkę zmiennych, ich wybór oceniam jako prawidłowy.

Habilitantka dokonała przeglądu badań nad wybranymi błędami wychowawczymi (np. agresją, rygoryzmem, obojętnością, hamowaniem aktywności dziecka) i ich konsekwencjami w psychice i zachowaniu jednostki, a konkretnie w: strukturze osobowości, umiejscowienie kontroli, umiejętności zaspokajania własnych potrzeb, kształtowaniu się systemu wartości oraz obieraniu celów wychowawczych. Przegląd badań jest zrobiony starannie, bazuje na literaturze światowej, ukazuje lukę w istniejącej wiedzy z tego zakresu i daje podstawy do formułowania hipotez z tego obszaru.

Metody badań

Wysoko oceniam wieloetapowość prowadzonych przez Habilitantkę eksploracji naukowych omawianego zagadnienia metodą kolejnych przybliżeń – w aspekcie konstrukcji metod, jak też weryfikacji modelu teoretycznego A. Guryckiej.

Na uwagę zasługuje weryfikacja modelu kołowego błędów wychowawczych Guryckiej przy pomocy confirmacyjnej analizy czynnikowej z wykorzystaniem *Skali do badania autopercepcji błędów wychowawczych w opinii rodziców* (Gurycka, 1990) oraz sprawdzenie właściwości skal pomiarowych zmiennych błędów wychowawczych. Analizie poddano dwie wersje narzędzia: (1) jedno do badania autopercepcji błędów wychowawczych rodzica w stosunku do własnych dzieci (*Questionnaire of the Parent's Self-perception*) oraz drugie do badania percepcji błędów

wychowawczych własnych rodziców względem siebie z aktualnej, dorosłej perspektywy (*Questionnaire of the Child's Perception*). Walorem skal, podkreślanym przez Habilitantkę, jest bezpośredni związek treści metody (treści itemów) z *teorią błędów w wychowaniu* Guryckiej. Uzyskane wskaźniki psychometryczne są zadowalające.

Interesującym i ważnym etapem przybliżeń do badań właściwych, będących przedmiotem książki habilitacyjnej – jest praca nad rozszerzeniem struktury relacji między (1) rozbieżnością pomiędzy cechami oczekiwanymi przez rodziców a cechami realnymi dzieci, (2) doświadczaną w związku z tym trudnością wychowawczą (stres rodzicielski) i (3) reakcjami na ów stres: (a) stosowaniem presji i (b) wycofywaniem się rodzica z procesu wychowawczego - o kolejne dwie reakcje rodzica na stres rodzicielski, a mianowicie: (c) stosowanie dystansu poznawczego i (d) poszukiwanie pomocy.

Ponadto Habilitantka opracowała metody analizy celów wychowawczych z wykorzystaniem algorytmów text mining, dzięki którym cele wychowawcze rodziców zostały przypisane do meta-cech osobowości opisanych w *Kołowym Modelu Osobowości* Strusa, Ciecucha i Rowińskiego (2014). Moim zdaniem jest to ważny etap weryfikacji koncepcji Guryckiej, która, jak już wspomniałam, definiuje cele wychowawcze jako projekt osobowości. Myślę, że w kolejnych publikacjach warto o tych wynikach pisać w części teoretycznej, przy okazji prezentowania definicyjnych podstaw teoretycznych.

Habilitantka sformułowała prawidłowo 21 hipotez badawczych, część z nich dotychczas nie testowanych. Weryfikowała je z zastosowaniem baterii metod, w skład której wchodziły dwa kwestionariusze autorstwa Guryckiej (*Kwestionariusz autopercepcji wychowawcy*, 1990; *Kwestionariusz percepcji ucznia*, 1990), cztery kwestionariusze autorstwa Habilitantki i zespołu (*Skala rozbieżności*, Szymańska, Aranowska, 2016 oraz zmodyfikowana *Skala rozbieżności* (celów wychowawczych w rodzinie pochodzenia); *Skala doświadczanej trudności wychowawczej*, Szymańska, Aranowska, 2016); *Skala toru zmian specyficznych*, Szymańska, Aranowska, 2016), oraz pięć metod do pomiaru pozostałych zmiennych (*Kwestionariusz CPM-Q-SF* (Strus, Ciecuch, Rowiński, 2014), *Kwestionariusz PVQ-RR-f* (Ciecuch, 2013), Inwentarz zaspokożenia potrzeb (Lester, 2013, ad.pol. Jastrzębski), *Kwestionariusz DELTA* (Drwal, 1995), *Kwestionariusz DOTS-R* (Śliwińska, Zawadzki, Strelau, 1995). Metody są dobrane trafnie lub są samodzielnie skonstruowane ze staranną analizą ich własności psychometrycznych. Na szczególną uwagę zasługuje weryfikacja istniejących metod autorstwa Guryckiej oraz konstrukcja własnych metod (we współautorstwie z Aranowską).

Docelowa próba osób badanych liczyła 402 kobiety ze średnią wieku ok. 33 lat, posiadających

dzieci w wieku przedszkolnym (średnie dzieciństwo).

Uzyskane wyniki – wkład do wiedzy z zakresu psychologii

Niewątpliwym wkładem do wiedzy psychologicznej jest empiryczna weryfikacja *teorii modelu kołowego błędów wychowaniu* według Guryckiej oraz sprawdzenie właściwości niezwyfikowanych dotychczas metod pomiaru autopercepcji błędów w wychowaniu skonstruowanych przez autorkę teorii, będącego efektem etapu poprzedzającego przeprowadzenie badań właściwych.

Uzyskane wyniki wnoszą do psychologii nową wiedzę szczegółową o psychospołecznych uwarunkowaniach procesu wychowania i pozwalają stwierdzić, że:

(1) związek między rozbieżnością, czyli odległością między cechami, jakie rodzice zamierzają ukształtować u dzieci a poziomem rozwoju tych cech u dzieci - a doświadczoną trudnością wychowawczą jest umiarkowany, doświadczane trudności wychowawcze są dodatnio powiązane przede wszystkim z reakcją wycofywania się matki z relacji z dzieckiem lub stosowaniem przez nią presji wobec dziecka, zaś ujemnie z przyjmowaniem przez matkę dystansu poznawczego;

(2) stosowanie presji i wycofywanie się przez matkę z procesu wychowawczego związane jest przede wszystkim z błędami: rygoryzmu, agresji, obojętności, hamowania, eksponowania siebie i ulegania dziecku;

(3) wyniki analiz za pomocą sieci neuronowych zastosowanych do predykcji błędów wychowawczych kobiet na podstawie zmiennych zawartych w modelu strukturalnym ujawniły wysoką predykcję dla błędów wychowawczych: rygoryzmu, agresji, eksponowania siebie i ulegania dziecku na podstawie zmiennych: rozbieżności, doświadczonej trudności wychowawczej, stosowania presji i wycofywania się matki z relacji z dzieckiem;

(4) kobiety, które doświadczyły kumulacji błędów wychowawczych ze strony obydwójga rodziców oraz kobiety, które doświadczyły większej liczby błędów wychowawczych ze strony ojców popełniają więcej błędów w wychowaniu własnych dzieci (mowa o percepcji błędów wychowawczych własnych rodziców przez badane matki);

(5) kobiety, które w dzieciństwie doświadczyły więcej błędów wychowawczych przeżywają silniejsze trudności wychowawcze w relacji ze swoimi dziećmi i popełniają więcej błędów wychowawczych (jak wyżej: mowa o percepcji błędów wychowawczych własnych rodziców przez badane matki);

(6) relacja między reprezentacją błędów wychowawczych rodziców a błędami popełnionymi przez matki jest moderowana przez takie cechy matek, jak: ich potrzeby, system wartości, osobowość,

umiejscowienie kontroli i obierane przez nie wobec własnych dzieci cele wychowawcze, a mianowicie kobiety, które doświadczyły mniej błędów wychowawczych w dzieciństwie w porównaniu z badanymi, które doświadczały więcej tego typu błędów charakteryzują się: (a) wyższym poziomem zaspokojenia własnych potrzeb i niższą liczbą popełnianych błędów wychowawczych wobec własnych dzieci; (b) rozwijaniem u dzieci cech typu Gamma Plus (z zakresu Integracji), troską aby ich dzieci nie rozwijały cech typu Gammy Minus (z zakresu Dysharmonii); (c) mniejszą liczbą własnych błędów wychowawczych oraz „łatwiejszym” typem temperamentu swoich dzieci; natomiast kobiety, które doświadczyły większej liczby błędów wychowawczych w dzieciństwie w porównaniu z badanymi, które doświadczały mniej takich błędów charakteryzują się: (a) wyższym poziomem wartości w zakresie: poszukiwania zasobów oraz dominowania; (b) słabiej rozwiniętymi cechami osobowości typu plus (stabilnością, plastycznością, integracją) oraz silniej rozwiniętymi cechami osobowości typu minus (pasywnością, dysharmonią i rozhamowaniem); (c) wyższym poziomem zewnętrznego umiejscowienia kontroli i wyższą liczbą popełnianych przez siebie błędów wychowawczych; (d) troską o to, aby dzieci nie rozwinęły cechy poszukiwania wrażeń, charakterystycznej dla Delta Minus.

Niewątpliwie na uwagę zasługuje próba dynamicznego ujęcia zjawiska błędów w wychowaniu. Służy temu badanie percepcji/ reprezentacji umysłowej międzygeneracyjnego transferu błędów wychowawczych, dynamiczne ujęcie kształtowania się cech osobowości osób badanych w kontekście doświadczanych w dzieciństwie błędów oraz prognozowanie możliwych błędów i celów wychowawczych wobec własnych dzieci. Ponieważ badania nie zostały zaplanowane na planie poprzecznym, jako niezależne badania osób z dwóch generacji w rodzinie, co dałoby bardziej obiektywny obraz zjawiska, nie mogły być też przeprowadzone w planie podłużnym, ze względu na ich czasochłonność, na uwagę zasługuje zastosowanie przez Habilitantkę wszelkich możliwych analiz statystycznych, w celu uchwycenia dynamiki badanych zjawisk, w szczególności połączenie metod statystycznych z algorytmami matematycznymi, a mianowicie łączenie modeli weryfikowanych przy pomocy układów równań strukturalnych SEM ze sztucznymi sieciami neuronowymi do objaśnienia końcowej zmiennej endogenicznej, co otwiera modele badawcze na wymiar prognostyczny.

Uważam, że dalsze badania nad zjawiskiem transferu błędów wychowawczych powinny mieć charakter badań międzygeneracyjnych lub podłużnych.

3. Zestawienie osiągnięć Habilitantki nie wchodzących w skład głównego osiągnięcia naukowego

Publikacje

Pani dr Agnieszka Szymańska jest współautorką dwóch monografii naukowych: pierwszej z

2015 roku we współautorstwie z E. Aranowską i J. Rytel oraz drugą napisaną z E. Aranowską w roku 2016.

Habilitantka opublikowała siedem artykułów w polskich (4 artykuły) i zagranicznych (3 artykuły) czasopismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR). Artykuły są współautorskie i dotyczą psychologii wychowania, metodologii/psychometrii/statystyki oraz psychoterapii. W sześciu z siedmiu opublikowanych artykułów Habilitantka jest pierwszą autorką.

A. Szymańska opublikowała ponadto 18 artykułów naukowych w recenzowanych czasopismach naukowych z obszaru psychologii wychowania, metodologii/psychometrii/statystyki/psychoterapii i psycholingwistyki: 6 z nich przed doktoratem (z czego trzy w czasopismach zagranicznych), 3 w trakcie postępowania o nadanie stopnia doktora (jeden artykuł w czasopiśmie zagranicznym) oraz 9 po uzyskaniu stopnia doktora (z czego dwa w czasopismach zagranicznych).

Jest ponadto autorką sześciu rozdziałów w recenzowanych pracach zbiorowych opublikowanych w j. polskim (5 publikacji) i j. angielskim (jedna publikacja). Są to prace z obszaru powiązanego z problematyką głównego osiągnięcia: z zakresu psychologii wychowawczej (2 publikacje), metodologii, psychometrii, statystyki (1 publikacja), psychoterapii (2) oraz z obszaru psycholingwistyki (2 publikacje).

Dr Agnieszka Szymańska uzyskała za swoje publikacje satysfakcjonujące wskaźniki naukometryczne (dane z dnia 25 marca 2020r.): impact factor po doktoracie: 8,00; 33 cytowania oraz 83 autocytowania według bazy google scholar; index Hirscha: 3 według bazy google scholar oraz 499 punktów MNiSW, przy czym przed doktoratem 30 punktów (8 pkt za rozdziały w książkach; 22 pkt za inne artykuły recenzowane), natomiast po doktoracie: 130 pkt za książki; 195 pkt za artykuły z impact factor; 21 pkt za rozdziały w książkach; 123 pkt za inne artykuły recenzowane.

Zakres tematyczny publikacji nie wchodzących w skład głównego osiągnięcia naukowego jest ściśle powiązany z głównym osiągnięciem naukowym Habilitantki. Zajmuje się ona różnymi aspektami wychowania, przede wszystkim w świetle teorii A. Guryckiej (por. książka Szymańska, A., Aranowska, E. (2016). *Błąd w wychowaniu. W stronę weryfikacji teorii Antoniny Guryckiej*, czy artykuły z listy JCR, m. in. Szymańska, A. (2017). Coping with difficulties in parenting situations – Parental control, obedience enforcement and directiveness. *Studia Psychologica*, 59(1), Szymańska, A., & Aranowska, E. (2019). Parental Stress in the Relationship with the Child and Personality Traits that Parents Shape in their Children. *Early Child Development and Care* lub Szymańska, A., & Aranowska, E. (2019). The child's "difficult" temperament and its relation with parental stress in groups of parents bringing up boys and girls, *Psychiatria Polska*,

53(2) i in.) i wielu innych.

Drugim, ważnym obszarem eksploracji Habilitantki są prace nad metodami prowadzonych badań, co znalazło odzwierciedlenie w licznych publikacjach z tego zakresu, m.in.: Koczkodaj, W. W., Kakiashvili, T., Szymańska, A., Montero-Marin, J., Araya, R., Garcia-Campayo, J., Rutkowski, K., Strzałka, D. (2017). How to reduce the number of rating scale items without predictability loss? *Scientometrics*, 1–13, czy Szymańska, A. (2017). Wykorzystanie algorytmów text mining do analizy danych tekstowych w psychologii. *Socjolingwistyka*, 33.

Kolejne dwa obszary badań naukowych dr A.Szymańskiej to psychoterapia oraz psycholingwistyka. Wiedzę na temat uwarunkowań i skuteczności psychoterapii wykorzystywała habilitantka jako dodatkowe uzasadnienia swoich hipotez w książce habilitacyjnej. Swoje badania z tego zakresu publikowała przede wszystkim w *Psychiatrii Polskiej*, natomiast wyniki badań z obszaru psycholingwistyki publikowała przede wszystkim w *Psychology of Language and Communication*.

Wygłoszenie referatów na międzynarodowych lub krajowych konferencjach tematycznych

W ostatnich 10 latach dr A.Szymańska brała aktywny udział w 6 konferencjach międzynarodowych (z czego 4 konferencje – przed doktoratem), 35 konferencjach krajowych (9 konferencji przed doktoratem, 8 konferencji w trakcie postępowania o nadanie stopnia doktora i 19 po doktoracie).

Ponadto trzykrotnie wygłaszała gościnne wykłady (Uniwersytet Warszawski, 2015; Wyższa Szkoła Administracji Publicznej w Białymstoku, 2015; Konferencja Naukowa *Stara osobowość nowe czasy*, 2019).

Uczestnictwo w pracach zespołów badawczych realizujących projekty finansowane w drodze konkursów krajowych lub zagranicznych

W ostatnich latach Habilitantka realizowała cztery finansowane projekty badawcze: w trzech z nich jako kierownik projektu (dwa projekty finansowane z grantu na badania własne UW i jeden projekt z grantu na badania własne UKSW) oraz jako wykonawca w czwartym projekcie finansowanym z grantu UW pod kierunkiem prof. Lidii Grzesiuk.

Habilitantka nie realizowała projektów finansowanych przez inne polskie instytucje finansujące projekty naukowe, nie uczestniczyła też w projektach o zasięgu międzynarodowym. Jest to ważnym wskazaniem dla jej dalszego rozwoju naukowego.

Recenzje naukowe

Dr A. Szymańska jest rozpoznawana w międzynarodowym środowisku naukowym, czego dowodem są powierzane jej recenzje artykułów naukowych w czasopismach międzynarodowych. W latach 2016-2019 była recenzentką 17 artykułów naukowych, m. in w: *Journal of Happiness Studies*, *Psychological Reports*, *Studia Psychologiczne* czy *Cogent Education*. Ponadto opublikowała sześć recenzji (jednoautorskich lub we współautorstwie z W. Koczkodaj) w *Computing Reviews*.

Dorobek dydaktyczny i popularyzatorski

Pani dr A.Szymańska wykazuje się bogatym doświadczeniem dydaktycznym. W latach 2009-2012 prowadziła zajęcia ze statystyki oraz technik diagnostycznych na Wydziale Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego oraz w Instytucie Psychologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w ramach zajęć zleconych. W latach 2011 - 2014 prowadziła zajęcia z metod statystycznych w badaniach rynku na Wydziale Zastosowań Informatyki i Matematyki w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, także w ramach zajęć zleconych.

Pracując jako asystent w Instytucie Psychologii w Wyższej Szkole Administracji Publicznej w Białymstoku w latach 2014 – 2016 prowadziła wykłady i ćwiczenia z zakresu statystyki, psychometrii, metodologii i diagnozy psychologicznej. W latach 2016 - 2018 będąc na stanowisku asystenta, następnie od 2018 roku do chwili obecnej na stanowisku adiunkta w Instytucie Psychologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego prowadzi wykłady i ćwiczenia z zakresu metodologicznych aspektów badań nad psychoterapią oraz ze statystyki. Dodatkowo, jako adiunkt, prowadzi zajęcia dla doktorantów z zakresu, m.in. wykorzystania algorytmów asocjacyjnych data mining oraz algorytmów text mining i web crawling. Warto nadmienić, że Habilitantka jest koordynatorem i twórcą wymienionych zajęć dla słuchaczy studiów doktorskich Instytut Psychologii UKSW.

Dr A. Szymańska jest promotorem dziewięciu prac magisterskich z zakresu psychologii wychowawczej i zaburzeń rozwoju dziecka.

W latach 2014 - 2016 Habilitantka podjęła międzynarodową współpracę z prof. Waldemarem Koczkodajem z Laurentian University w Kanadzie, światowej klasy specjalistą w dziedzinie systemów informatycznych wspomagania decyzji medycznych nad wykorzystaniem algorytmów matematycznych w psychometrii. Współpraca zaowocowała wieloautorskim artykułem naukowym w czasopiśmie *Scientometrics*.

Na uwagę zasługuje fakt otwartości Habilitantki na kontakty międzyuczelniane w Polsce,

czego wyrazem są informacje zawarte w CV, dotyczące pracy w trzech ośrodkach uniwersyteckich oraz staż w Akademickim Ośrodku Psychoterapii, Katedry Psychopatologii i Psychoterapii Wydziału Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego, pod superwizją pani prof. dr hab. Lidii Grzesiuk, a także udział w zespołach badawczych jako zastępca kierownika zespołu (*Zespół Badań nad Psychoterapią*, Instytut Psychologii, UKSW, kierownik zespołu prof. dr hab. Lidia Grzesiuk, *Zespół Badań nad Mobbingiem*, Instytut Psychologii, UKSW, kierownik zespołu prof. dr hab. Lidia Grzesiuk). Do dorobku organizacyjnego na uczelni zaliczyć można pełnioną przez Habilitantkę funkcję Wydziałowego koordynatora programu Erasmus (UKSW).

Wyróżnienia

Dr A. Szymańska została uhonorowana Stypendium Prorektora ds. Studenckich Uniwersytetu Warszawskiego (2009) oraz Stypendium Marszałka Województwa Warszawskiego (2009). Uzyskała także dwa wyróżnienia za wystąpienia konferencyjne (za referat w czasie Ogólnopolskiej Studenckiej Konferencji Naukowej *Psychologia w życiu osobistym i zawodowym człowieka*, UKW, Bydgoszcz (2007) oraz za plakat zaprezentowany w ramach Święta Wydziału Psychologii UW. Jest ponadto Honorowym Członkiem Stowarzyszenia Studentów i Absolwentów Psychologii PSSiAP.

Podsumowując,

dorobek naukowy, dydaktyczny i popularyzatorski dr A.Szymańskiej oceniam pozytywnie. Książka habilitacyjna, jako osiągnięcie główne, wnosi nową wiedzę do psychologii, wprowadza polską myśl psychologiczną na rynek międzynarodowy, czym zapełnia istniejącą lukę informacyjną w tak istotnym obszarze psychologii wychowawczej, jaką jest wiedza na temat błędów wychowawczych i próba uchwycenia ich międzypokoleniowej transmisji. Badania zostały solidnie przygotowane w trakcie kilku etapów poprzedzających. Efekty wieloetapowej pracy poprzedzającej badania właściwe zostały zweryfikowane przez środowisko naukowe poprzez przyjęcie do publikacji artykułów w recenzowanych czasopiśmie o zasięgu międzynarodowym, co uutorowało Habilitantce drogę do przeprowadzenia badań właściwych oraz ich statystycznej analizy na wysokim poziomie. Habilitantka nie uniknęła błędów, o których napisałam w recenzji, jednakże na uwagę zasługuje fakt zastosowania złożonych analiz statystycznych, w celu uchwycenia dynamiki badanych zjawisk, w szczególności połączenie metod statystycznych z algorytmami matematycznymi, a także międzynarodowa współpraca w zakresie poszukiwań rozwiązań statystycznych.

Dr A. Szymańska nie brała udziału w międzynarodowych i ogólnopolskich projektach badawczych finansowanych przez instytucje grantodawcze, lecz przedłożony dorobek naukowy ukazuje jej

samodzielne myślenie naukowe, krytyczne podejście do prowadzonych badań oraz otwartość na kontakty naukowe, co otwiera przed Habilitantką perspektywy badawcze.

Biorąc pod uwagę ocenę osiągnięcia habilitacyjnego wskazanego przez panią dr Agnieszkę Szymańską, zgodnie z Ustawą z dnia 20 lipca 2018r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz innymi obowiązującymi w tym zakresie aktami prawa, uważam, że stanowi on znaczący wkład Autorki w rozwój psychologii. **Tym samym stwierdzam, że przedstawiony do recenzji łączny dorobek naukowy dr Agnieszki Szymańskiej spełnia wymogi stawiane osobom ubiegającym się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.**

Elzbieta Rydz